

Thema

Gekweld door geweld

A.N. Hendriks

De aanleiding om dit artikel te schrijven is het verschijnen van het boek *Hete Hangijzers. Antwoorden op 17 kritische vragen aan het christelijk geloof*¹, waarin een keur van auteurs in afzonderlijke opstellen ingaat op lastige en brandende vragen die door de ‘buitenwereld’ aan christenen worden gesteld, maar die ook in hun eigen hart behoorlijk kunnen spoken. Luther noemde het christelijk geloof reeds ‘een onrustig ding’. Die onrust gaat zeker terug op ons hart dat altijd weer openstaat voor wat de Heiland ‘kleingeloof’ noemt, maar wordt ook in de hand gewerkt door de harde realiteit van iedere dag.

Je hoeft maar het tv-journaal te volgen, of je ploft midden in die realiteit. Wat een geweld en wat een leed! Wat is onze wereld voor miljoenen mensen een tranendal!

Als je al dat verschrikkelijke op je laat inwerken, kun je als gelovige tot benauwende vragen komen. Waarom laat God dit toe, is wat er gebeurt, te rijmen met alles wat de Bijbel zegt over zijn liefde?

De onrust neemt nog meer toe wanneer we ons realiseren hoeveel geweld we zelfs in de Bijbel ontmoeten. Druipt Israël's geschiedenis vaak niet van bloed? En staat het Oude Testament niet vol met oordeelsaankondigingen die ons met huiver vervullen?

In dit artikel sta ik stil bij wat professor Eric Peels, de oudtestamenticus van de TU Apeldoorn, over God en geweld schrijft, en wat ik erg aansprekend vind.

Grondlijn

Peels wijst er terecht op dat niet alle geweld hetzelfde is. Er is geweld dat door en door slecht is, dat uitsluitend het eigenbelang zoekt en de ander minacht. Maar er is ook *antigeweld* dat er juist op uit is het kwaad te keren en de ander tot zijn recht te laten komen. Het geweld dat terroristen hanteren, is iets anders dan wanneer de ME met harde hand de openbare orde herstelt!

De hele wereld van geweld kom je ook in de Bijbel tegen. Daarin is de Bijbel zeer actueel: hij gaat niet voorbij aan de rauwe werkelijkheid. En voor alle slachtoffers van kwaadaardig geweld mag het troostvol zijn dat de God van de Bijbel ook met het geweld van doen heeft. De beulen zullen het uiteindelijk niet winnen!

Zeker, als je de ‘geweldsteksten’ in het Oude Testament op zich bekijkt, zeg je: hoe is het wat er bijvoorbeeld met Sodom en de inwoners van Jericho gebeurt, te rijmen met een God van liefde? Maar dan vergeet je – wat Peels noemt – *de grondlijn* en doe je geen recht aan heel het Oude Testament. Deze grondlijn is die van *recht en vrede*. God laat zijn door de zonde verworden wereld niet los, maar werkt dwars tegen het kwaad in naar zijn wereld van recht en vrede.

Om tot die wereld te komen moet Hij soms onvermijdelijk ook gebruik maken van geweld. Antigeweld om het kwaad in te dammen, af te straffen en weg te doen. Sodom wordt omgekeerd. Jawel, maar Gods geweld is hier duidelijk *antigeweld*: de klachten over de praktijken van Sodom riepen om zijn ingrijpen (vgl. Gen. 18:20). En bij de inwoners van Kanaän was het niet anders (vgl. Gen. 15:16).

Wie denkt dat het Oude Testament geweld verheerlijkt, gaat eraan voorbij dat het een verstrekkende *antigeweldboodschap* bevat. Juist in tegenstelling met religieuze teksten uit de

oude wereld rondom Israël. In een cultuur van grenzeloze wedervergelding (Lamech, 77 keer, Gen. 4!), zegt God: slechts één oog voor een oog, slechts één tand om één tand (Lev. 24:20). Frappant is hoezeer de profeten Israëls koningen om hun geweld ter verantwoording roepen. David mag Gods huis niet bouwen, nota bene omdat hij 'een man van bloed' is.

Godsbeeld

Maar wat het Oude Testament zegt over Gods antigeweld en zijn afkeer van onrechtmatige agressie, brengt ons vragend hart niet tot rust. Integendeel, het roept extra spanning op. Want hoe is dat alles dan te rijmen met een voor ons gevoel *buitensporig* goddelijk geweld bij de omkering van Sodom, de zondvloed, de uitroeiing van Amalek en in schrikbarende oordeelsprofetieën als Amos 4? Als de Here een God van liefde is, kan dit toch niet! Is het ook niet in strijd met die grondlijn die we ontdekten in het Oude Testament?

Peels wijst erop – en daarmee komt hij mijns inziens tot het klokhuis van de appel – dat er zich in het denken van moderne mensen over God een ingrijpende verandering heeft voltrokken. Je kunt spreken van een *metamorfose* in het *godsbeeld*. Het is van kleur verschoten, zachter en lichter geworden. God is niet meer de Koning, de Rechter, de Wreker. Het accent komt te liggen op zijn barmhartigheid, liefde en genade.

Deze metamorfose past goed in een cultuur die voorrang geeft aan de mondige mens met zijn keuzevrijheid en zelfontplooiing. Geloof moet passen bij de *mens* en aansluiten bij de eigen ervaring. Waar vorige generaties bijbellezers weinig problemen hadden met al het geweld in de Schrift, roept dit thans problemen op doordat het beeld dat men van God heeft, veranderd is.

Diep in het Oude Testament is de verkondiging verankerd van de barmhartige God die liefde is en die *daarom* ook zo ontzagwekkend kan toornen. Hij, die het recht en de gerechtigheid liefheeft, blijft niet onbewogen bij de schending daarvan. In een eerdere studie wees Peels op Gods heilige *naijver* (vgl. Ex. 34:14; Deut. 5:9; Nah. 1:2), die niet duldt dat Hem tekort wordt gedaan. Wat de Schrift daarover zegt, dient ook ons beeld van God te bepalen, want het gaat hier om iets wat zeer wezenlijk voor onze God is!

Wanneer wij denken: dit is voor ons gevoel buitensporig, moeten we *bescheiden* zijn. We kunnen het niet 'kloppend' maken. Daarvoor is de demonische werkelijkheid van het kwaad te groot en de ondoorgrondelijkheid van de God van de Bijbel te groot.

De geweldteksten in het Oude Testament openen onze ogen voor wie de God van liefde *ook* is, en wie wij mensen zijn. Hij is de totaal Andere, de *Heilige* die geen geweld uitoefent om het geweld, maar bij wie geweld op de een of andere manier steeds weer heeft te maken met zijn afschuw van het kwaad. Zijn geweld staat in het brede kader van zijn gerechtigheid, en dient het herstel van vrede en recht.

Het Nieuwe Testament

De kerk heeft altijd ook het Oude Testament als Gods gezaghebbend Woord vastgehouden. Vanzelfsprekend is dit niet. Juist de geweldteksten gaven aanleiding voor de roep om het Oude Testament af te schaffen. De ketter *Marcion* maakte in de tweede eeuw reeds korte metten met het Oude Testament. De God van toorn en geweld is niet de Vader van Jezus Christus. Het Nieuwe Testament verkondigt ons een andere God, de God van liefde en vrede. Nog altijd spookt de geest van deze ketter rond wanneer het gaat om het beeld van God waaraan moderne mensen (soms ook christenen) de voorkeur geven.

Peels wijst erop dat er geen tegenstelling is tussen de beide testamenten op dit punt. De nieuwtestamentische auteurs hebben helemaal geen kritiek op het Oude Testament. Integendeel, zij citeren het en halen zelfs woorden uit de vloekpsalmen aan. Jezus gebruikt soms in zijn waarschuwingen voor de hel de taal van het geweld. Het Lam blijkt ook een

Leeuw te zijn. De gemeente wordt op het hart gebonden dat onze God ‘een verterend vuur’ is (Heb. 12:29). In het Nieuwe Testament wordt pas goed duidelijk hoezeer Gods toorn over afkerige mensen gaat (Joh. 3:36; Rom. 1:18). Ik wijs ook op Openbaring, een boek dat vol is van het geweld dat de toorn van God en van het Lam over onze wereld brengt.

Er is geen *tegenstelling* tussen het Oude en het Nieuwe Testament, wel een *verschil*, zo schrijft Peels. Het verschil is niet een ánder godsbeeld. Wel is het zo dat vrede en verzoening in het Nieuwe Testament meer nadruk krijgen. Dat komt omdat de weg van God met zijn volk en de wereld veranderd is. In de persoon en het werk van Jezus Christus. In Hem is de wereld van vrede definitief doorgebroken en reikt God met het evangelie de hand aan alle volken. De kerk behoeft niet meer met geweld haar erfenis te bevechten, maar strijdt nu met het Woord, terwijl ze biddend uitziend naar de dag waarop God aan al het geweld van mensen een einde maakt en zijn vrede voorgoed aanbreekt.

Afsluitend

Ik heb de bijdrage van professor Peels niet uitputtend behandeld. Ik wil de lezer slechts laten zien hoe *actueel* deze bijdrage is. Hier wordt echt een ‘heet hangijzer’ aangepakt en worden we verder geholpen als het gaat om de vraag wat we aanmoeten met de ‘geweldsteksten’ in het Oude Testament, en hoe een God van liefde ook ‘verwoesting’ op aarde kan aanrichten (vgl. Ps. 46:9).

Ik gaf het een en ander van Peels’ bijdrage door omdat deze vraag in de prediking naar ik denk te weinig aan bod komt, terwijl meer dan een kerkganger er best mee zit en in de theologie van vandaag het thema ‘God en het geweld’ volop aan de orde is. Peels’ bijdrage is beperkt. Dat kon ook niet anders. Het recht doen van God aan *verdrukten*, dat ook in het Oude Testament zo sterk naar voren komt, blijft onderbelicht. Dat de beulen het uiteindelijk niet winnen, is uitvoerig door professor Bram van de Beek behandeld in zijn boek *God doet recht*, dat ik eerder in ons blad besprak. Maar wat Peels schrijft, vormt een belangrijke aanzet om af te rekenen met het kwellende idee dat in het Oude Testament de bron van veel geweld en agressie ligt!

Noot:

- 1 Martine van Veelen en Cees Dekker (red.), *Hete Hangijzers. Antwoorden op 17 kritische vragen aan het christelijk geloof*, Amsterdam, Buijten & Schipperheijn, 2009, ISBN 978 90 5881 429 6, prijs € 19,50.